

Η Εκκλησία της Παναγίας στην Παλιοσενίτσα (Ελευθέρι Θεσπρωτίας) & Αρδευτικό Έργο Κάμπου Μαργαριτίου 1956-1919

Γράφει ο Μάρκος Θάνος

**«Στο βουνό ψηλά εκεί
είν' εκκλησιά ερημική.
Το σήμαντρό της δεν χτυπά
δεν έχει ψάλτη, ούτε παπά».**

Όταν, μικρό παιδί, διάβαζα στο αναγνωστικό του Δημοτικού Σχολείου αυτούς τους στίχους, εμένα ο νους μου πήγαινε στην Παναγία της Παλιοσενίτσας, που ήταν ψηλά στο βουνό, μακριά από το χωριό μας. Με συγκίνηση και ευλάβεια σκεπτόμουν την Παναγία της Παλιοσενίτσας και με την παιδική αφέλεια νόμιζα ότι ο ποιητής είχε γράψει τους στίχους αυτούς έχοντας κατά νου αυτό το εκκλησάκι.

Αν και ήξερα πως στα βουνά, στις περιοχές των χωριών μας, υπήρχαν και άλλα ερημοκλήσια, όμως εγώ στεκόμουν ευλαβικά με την σκέψη μου στην Παναγία της Παλιοσενίτσας και προβληματιζόμουν γιατί να την λέει «ερημική» αφού μπορούσε να την λέει «ιστορική».

Από μικρός, λοιπόν, έτσι έβλεπα την Παναγία της Παλιοσενίτσας και έτσι την σκέπτομαι και σήμερα ακόμη. Ναι, είναι μακριά από το χωριό, στα βουνά, μα δεν είναι «ερημική». Είναι πράγματι μια «ιστορική» εκκλησία.

Η μακαρίτισσα η γιαγιά μου, που είχε γεννηθεί γύρω στο 1850 και πέθανε το 1960, μου έλεγε ότι η Παναγία της Παλιοσενίτσας είναι το μοναδικό «κτίσμα» που σώζεται από το Παλιό χωριό, την «Παλιοσενίτσα». «Λέγαν οι παλαιότεροι», μου έλεγε η γιαγιά, «Πως το χωριό Παλιοσενίτσα υπήρχε πριν να τουρκέψει η Ήπειρος, πριν να πέσει η Πόλη...» (εννοούσε πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 μ.Χ.).

Τα λόγια αυτά της γιαγιάς μου, μαρτυρούν πόσο παλιά είναι η Παναγία της Παλιοσενίτσας, έστω και αν με την πάροδο του χρόνου γκρεμιζόταν, καμιά φορά από τις κακοκαιρίες και ξανά χτιζόταν από τους πιστούς της γύρω περιοχής. Άλλες μαρτυρίες λένε ότι η Παναγία της Παλιοσενίτσας πρωτοχτίστηκε το 1200 μ.Χ. Εγώ θυμάμαι την «Παναγία της Παλιοσενίτσας» ένα ή δύο χρόνια πριν από το 1940, που μας κήρυξαν τον πόλεμο οι Ιταλοί. Έχω όμως ζωντανές ακόμα τις εικόνες από την περίοδο της κατοχής: Μια μικρή εκκλησία, με δύο μικρές πόρτες, που οι μεγάλοι έσκυβαν για να περάσουν μέσα... Μια πόρτα στην Δυτική πλευρά προς την Νότια γωνία και μια πόρτα στην Νότια πλευρά προς την Δυτική γωνία.

Το δάπεδο ήταν μισό υπόγειο και έπρεπε να κατέβεις τρία σκαλιά από την

εξωτερική επιφάνεια της μιάς ή της άλλης πόρτας. Δύο παραθυράκια, χωρίς τζάμια, δεξιά και αριστερά όπως κοιτάμε προς το «Ιερό». Δύο καντήλες κρέμονταν δεξιά και αριστερά από την «Ιερά Πύλη». Δεξιά και αριστερά κοντά στα παραθυράκια δύο «Μανουάλια», δηλαδή τσίγκινος ταβός γεμισμένος με άμμο και στηριζόμενος με καρφιά στην κορυφή ενός χονδρού ξύλου, μήκους περίπου 1,50 μ. και πάχους 10 – 12 εκατοστών. Τα «Μανουάλια» στηρίζονταν όρθια επίσης με ξύλινη τρίποδη βάση. Η σκεπή, σάπια ξύλα (γριντιές, καδρόνια και σανίδες) και από πάνω, σπασμένα παλιά κεραμίδια «μουσκλιασμένα», ή λεπτές πέτρινες πλάκες. Τα καντηλάκια νύχτα – μέρα αναμμένα, με λάδι που πάντα υπήρχε στις 3 - 4 μπουτίλιες δεξιά και αριστερά από τα «Μανουάλια», και που τα γέμιζαν «φλιτζάνι - φλιτζάνι» οι πιστοί χωριανοί, είτε πήγαιναν για τούτο από το χωριό, είτε βρίσκονταν τσοπαναράιοι στην γύρω περιοχή της Παλιοσενίτσας.

Ναι, έκαιγαν νύχτα και μέρα τα δύο καντηλάκια της Παναγίας με λάδι που ενώ δεν είχα αρκετό για το σπίτι, όμως πάντα τα έβρισκαν για την Παναγία, έστω κι αν αυτό το λαδάκι ήταν κάποτε σκέτη «μούργκα».

Στην Παλιοσενίτσα, στην γύρω περιοχή, ζούσαν τα παλαιότερα χρόνια πολλοί τσοπάνηδες, που είχαν για καθημερινή τουςσχόλη την φροντίδα για τα ζώα τους και το άναμμα των καντηλιών της Παναγίας. Την συνήθειά τους αυτή δεν την άλλαξαν ούτε στα δυστυχημένα χρόνια της Κατοχής.

Θυμάμαι καλά, πως στις μεγάλες εκκλησιές που ήταν μέσα στα χωριά μας μπορεί να πήγαιναν πολλοί άνθρωποι κάθε Κυριακή και να άναβαν πολλά κεριά και καντήλες, μα τις άλλες μέρες, ούτε πήγαινε κανείς, ούτε τα καντηλία φώτιζαν! Όμως στην Παναγία της Παλιοσενίτσας πάντα θα πέραγαν μερικοί είτε διαβάτες, είτε γεωργοί, είτε τσοπάνηδες, της περιοχής, κάθε μέρα, για να «ασπαστούν» την εικόνα της (!) και να «ανάψουν» το καντηλάκι της! Είναι λοιπόν αυτό, που με κάνει από μικρό παιδί να πιστεύω πως η Παναγία της Παλιοσενίτσας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «ερημική». Πάντα υπήρχαν και υπάρχουν άνθρωποι κοντά της. Υπάρχουν αυτοί που είναι ακόμη στα χωριά μας, υπάρχουμε και εμείς με την καρδιά και την σκέψη μας όσα χρόνια κι αν πέρασαν από τότε που έχουμε ξενιτευτεί, όσο μακριά κι αν η μοίρα μας, μας έχει πάει.

(Η Παναγία στην Παλιοσενίτσα, φωτό απο το αρχείο του Θωμά Στ. Γκίνη)

Εκεί στην Παναγία της Παλιοσενίτσας γυρίζει η σκέψη μου πολύ πίσω, και με συγκίνηση θυμάμαι τα παιδικά μας χρόνια, δικά μου, των αδελφών μου, ξαδέλφων μου και άλλων φίλων και χωριανών μου! Μας στέλνανε οι μεγαλύτεροι να δούμε, «μήπως ξεχάστηκαν και δεν άναψαν, σήμερα τα καντηλάκια της Παναγίας...».

Μικρά βοσκόπουλα και βοσκοπούλες όταν ερχόταν τα πρωτοβρόχια του φθινοπώρου και έβρισκαν αδιόρθωτες τις καλύβες μας, τρέχαμε μέσα στην μπόρα για να προστατευτούμε από την κακοκαιριά μέσα στο εκκλησάκι της Παναγίας. Οι μεγάλοι έμεναν κοντά στο κοπάδι, έξω στα αστροπελέκια, ενώ εμείς ξενυχτάγαμε πολλές φορές μέσα στην Εκκλησία για να προστατευτούμε από την βροχή, από το κρύο και από τις αστραπές ακόμη.

Η Γλυκειά, η Αγία, η Θεϊκή

Μορφή της Εικόνας της Παναγίας!, που την βλέπαμε με ευλάβεια και την ασπαζόμασταν, μας εμπύχωνε και μας έδινε δύναμη. Είχαμε την αίσθηση της ασφάλεια μέσα στην εκκλησία αυτή, έστω κι αν δεν υπήρχαν πόρτες και παράθυρα για να προστατεύσουν από το κρύο, έστω και αν οι σταλαγματιές πέφτανε σαν βροχή μέσα στην εκκλησία, από την σκεπή με τα αραιωμένα από τους ανέμους κεραμίδια της, και τα σπασμένα από την κακοκαιρία, όσα από αυτά είχαν μείνει (κεραμίδια ή πλάκες)!!!

Όταν βρισκόμασταν κάτω από την σκεπή της Παναγίας δεν είχαμε την αίσθηση του κρύου, ούτε ότι γινόμασταν μούσκεμα από τις σταλαγματιές...

Αν σήμερα έβλεπε ένας πολύ ξένος αυτή την σκηνή, θα την νόμιζε κομμάτι από ταινία κινηματογράφου... και ίσως θα έλεγε, ότι αν πλημμυρίσει η εκκλησία τα «παιδιά» θα πνιγούν, ενώ κοιμούνται γλυκά σε αυτό το υπόγειο...

Κι όμως, θυμάμαι πολύ καλά πως η εκκλησία ποτέ δεν πλημμύριζε! Το νερό της βροχής, αφού άλλαζε στην σκεπή την πρώτη κατεύθυνση στις στάλες της για να περάσει σαν μεγάλες σταλαγματιές μέσα στη εκκλησία, έπεφτε μετά στο δάπεδο, και μέσα από τις ραγισμένες πλάκες απορροφούνταν από το έδαφος. Και άφηνε την εντύπωση μετά την βροχή πως το δάπεδο ήταν μουσκεμένο, διότι κάποιος το έπλυνε. Και θα προσθέσω εδώ, ότι κάποτε την πλέναμε την εκκλησία, κουβαλώντας νερό από το «πούσι Τόροβα» (πηγάδι), που βρίσκεται περί τα χίλια μέτρα πιο δυτικά, ψηλά στην Ανατολική πλευρά του βουνού «Κρασιά».

Η Παναγία της Παλιοσενίτσας γιορτάζει την Παρασκευή αμέσως μετά το Πάσχα, την εβδομάδα της Δικαιησίμου, δηλαδή την Παρασκευή της «Ζωοδόχου Πηγής».

Παλιότερα Έθιμα για την γιορτή της Παναγίας στην Παλιοσενίτσα.

Επειδή βρίσκεται πολύ μακριά από το χωριό, ο παπάς και οι πιστοί ξεκινούσαν πολύ πρωί από το χωριό για να φτάσουν στην εκκλησία, όταν ο ήλιος θα είχε ανέβει 2-3 οργιές πέρα στην Ανατολή. Πολλές οικογένειες πήγαιναν από την προηγούμενη βραδιά στην Παλιοσενίτσα και ξενυχτούσαν στις καλύβες των συγγενών ή γνωστών τσοπάνηδων της περιοχής.

Οι προετοιμασίες την παραμονή της γιορτής στο αποκορύφωμά τους. Κάτω στο χωριό προγραμματισμός κατά οικογένεια και κατά ομάδες, ποιος θα ανέβει στην εκκλησία και ποιος θα μείνει για τις δουλειές στο χωριό. Ένας ή περισσότεροι έπρεπε να πάνε στην Παναγία. Μακάρι να μπορούσαν να πήγαιναν όλοι χωρίς εξαίρεση. Οι δουλειές όμως δεν το επέτρεπαν.

Ήταν πολλοί αυτοί που ζήτησαν από τον αρχηγό της οικογένειας να πάνε την ημέρα του Πάσχα με τα ζώα τους, για να έχουν σειρά να πάνε την Ημέρα της Παναγίας στην Παλιοσενίτσα.

Στα χωριά μας, από την ημέρα του Πάσχα μέχρι την Κυριακή του Θωμά συνήθιζαν παλιότερα να γίνουν «βλάμηδες» ή «μότρουμες» (Αδελφοποιοί). Μα περισσότερο προτιμούσαν να γίνουν την ημέρα της γιορτής της Παναγίας στην Παλιοσενίτσα.

Οι τσοπάνηδες της περιοχής προετοίμαζαν την καθαριότητα της εκκλησίας και τα φαγητά για όλο τον κόσμο που θα πήγαινε στην Παναγία την ημέρα της γιορτής. Έτσι την ημέρα της Παναγίας κόσμος πολυς ανέβαινε πεζοπορώντας κατά ομάδες από το χωριό ή και τα άλλα γύρω χωριά για την Παναγία, και όταν ο παπάς που έφτανε με τις πρώτες ομάδες, έκρινε ότι είχαν φθάσει οι περισσότεροι, άρχιζε τον εκκλησιασμό... Όταν τελείωνε η «εκκλησία» με το δεύτερο «Χριστός Ανέστη», σχεδόν είχαν φθάσει όλοι. Ήθελαν όλοι να προλάβουν έστω και το δεύτερο «Χριστός Ανέστη». Όταν τελείωνε ο εκκλησιασμός, ενώπιον των ευχών του παπά και την ευλογία της Παναγίας γίνονταν οι «Βλάμηδες» και οι «Μότρουμες».

Διευκρινίζω δε, πως μέσα στην εκκλησία χώραγαν μόνο περί τα 40 άτομα, και έτσι οι περισσότεροι έμπαιναν για λίγο, άναβαν το κερί, ασπάζονταν τις εικόνες, και έβγαιναν απ' έξω, «για να χωράνε να περάσουν... να προσκυνήσουν κι' άλλοι...».

Μετά τον εκκλησιασμό, έξω από την εκκλησία γινόταν προσφορά σε όλους τους «προσκυνητές» από τους τσοπάνηδες της περιοχής, ψητού αρνιού ή κατσικιού, φρέσκου τυριού και γιαουρτιού. Αμέσως μετά άρχιζαν οι χοροί και τα τραγούδια. Το γλέντι γινόταν συνήθως με τραγούδια ή κανένα παλιό «γραμμόφωνο». Πολύ σπάνια θα τύχαινε καμιά χρονιά να πάνε και οργανοπαίχτες. Πού να φθάσει επαγγελματίας οργανοπαίχτης εκεί ψηλά! Προτιμούσαν τα πανηγύρια «στα χαμηλά χωριά, που ήταν εύκολος ο δρόμος».

Και κάτι ακόμη από τις παιδικές μου αναμνήσεις για τη γιορτή της Παναγίας στην Παλιοσενίτσα. Προ και κατά την κατοχή μια πρωτότυπη και ευχάριστη διασκέδαση ήταν «το σημάδι των αντρών στο ντουφέκι». Βρισκόμουν, μικρό παιδί, με τον αδελφό του πατέρα μου, τον θείο Θωμά στον κάμπο.... Ανήμερα της Παναγίας, και ακούω κατά το μεσημέρι ντουφεκίες ψηλά στην Παλιοσενίτσα. Τρόμαξα! Ο θείος μου με καθυσήχασε. «Δεν κάνουν πόλεμο. Ρίχνουν σημάδι οι άντρες που πήγαν στην Παναγία». Μου εξηγούσε κιόλας: Αυτό το «κάαουου» είναι η «αραβίδα» του τάδε, εκείνο το τακ – κάου είναι το «μάουζερ» το δικό μας.... Κι' άλλα, κι' άλλα, ντουφέκια γνωστά του!

Την άλλη χρονιά ζήτησα και πήγα στη γιορτή στην Παναγία, και τα είδα όλα για πρώτη φορά, και τα έζησα από κοντά! Όταν στην κατοχή οι «Τουρκαλβανοί του Μαργλίτσι (Μαργαριτίου) και του Λιουαράτι (Καταβόθρας)» είχαν συμμαχήσει με τους Ιταλούς, «οι μερακλήδες σκοπευτές» του χωριού μας δεν φοβόντουσαν και συνέχιζαν «να κάνουν σημάδι στο ντουφέκι» την ημέρα της Παναγίας. Μαζευόντουσαν για το σημάδι, κυρίως και άλλοι από τα γύρω χωριά της περιοχής μας, κι' όχι μόνο από την Σενίτσα (Ελευθέρι).

Έλεγαν, μάλιστα, μερικοί προνοητικοί: «Μη ρίχνετε φέτος σημάδι στην Παναγία, γιατί οι Τουρκαλβανοί γνωρίζουν τα ντουφέκια μας και θα μας προδώσουν στους Ιταλούς». Και απαντούσαν οι ψυχραιμότεροι: «Όσα περισσότερα ντουφέκια ακούγονται, τόσο περισσότερο μας υπολογίζουν οι Τουρκαρβανίτες και μας φοβούνται...». Και έτσι «το σημάδι στο ντουφέκι» γινόταν ακόμη και στα πρώτα μαύρα χρόνια της κατοχής.

Αυτή ήταν η Παναγία της Παλιοσενίτσας και έτσι γιορταζόταν παλιότερα. Σήμερα είναι ένα όμορφο εκκλησάκι, επισκευασμένο που τα καντήλια του είναι συνήθως αναμμένα από τους ελάχιστους τσοπάνηδες που έμειναν στην γύρω περιοχή.

Την ημέρα που γιορτάζει, πηγαίνει και σήμερα πολύς κόσμος και μάλιστα μερικοί με αυτοκίνητα και τρακτέρ, με ραδιοκασετόφωνα και με αυτόματες φωτογραφικές μηχανές. Γιορτάζουν με τις συνήθειες της σημερινής πολυτέλειας, φωτογραφίζονται και φωτογραφίζουν σημερινές στιγμές. Γιορτάζουν με την άνεση της εξωτερικής όψης, του σημερινού πολιτισμού και διηγούνται μόνο οι παλιότεροι τις σκηνές, τα εθίματα και τα αισθήματα των «παλιών εκείνων χρόνων!!!!...»

Αυτό που είναι βέβαιο, αυτό που δεν αλλάζει ποτέ, είναι ότι η Παναγία της Παλιοσενίτσας, είναι πάντα ζωγραφισμένη, μέσα στις καρδιές μας, σε όλους όσους έτυχε να πάμε εκεί, είτε παλιότερα, είτε σήμερα και δεν συγκρίνεται η ομορφιά της με καμία εκκλησία των μεγαλουπόλεων, όσο κι' αν εκεί τις στολίζουν με μάρμαρα και τις φωτίζουν με χρυσαφένιους πολυελαίους.

Έτσι θυμάμαι και έτσι την βλέπω εγώ πάντα την Παναγία της Παλιοσενίτσας!!!

Με συγκίνηση και ευλάβεια στην σκέψη της!...

Ελευθέρι (Σενίτσα)

Απρίλης 1984

Μάρκος Θάνος

(Στη φωτογραφία κάτω, απεικονίζεται ο Μάρκος Θάνος στην Παλιοσενίσα. Φωτό Νίκος Θάνος, 2015).

ΑΡΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΚΑΜΠΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟΥ!

ΠΟΝΕΜΕΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ!... (1956 - 2019

Απο τον Μάρκο Ε. Θάνο

Η προϋπάρχουσα κατάσταση στον κάμπο.

Όπως μολογούσαν οι προπαππούδες, παππούδες και πατέρες μας, μέρος του μεγάλου κάμπου Μαργαριτίου ανέκαθεν αρδεύετο τους καλοκαιρινούς μήνες από το Έλος – Λίμνη Καλοδικίου. Υπήρχαν τρεις μεγάλοι αύλακες που ξεκινούσαν από την μικρή γέφυρα – φράγμα στην ΒΔ πλευρά του Έλους Καλοδικίου στο Μούρι. Ο ένας αύλακας διέσχιζε τον κάμπο από το Μούρι (Πυργί) και κατέληγε στην μεγάλη χωνεύτρα (καταβόθρα) που είναι στην ΒΔ πλευρά του κάμπου Ελευθερίου. Οι άλλοι δύο αύλακες ξεκινούσαν από την γέφυρα Μούρι, που ο ένας πήγαινε περιμετρικά ανατολικά του κάμπου και έφθανε μέχρι κάμπο Μαργαριτίου, ενώ ο άλλος διέσχιζε προς Δυτική πλευρά τον κάμπο Μούρι (Πυργί) – Ελευθέρι και κατέληγε στην μεγάλη καταβόθρα Ελευθερίου. Από τους μεγάλους αυτούς αύλακες το νερό διοχετεύονταν με μικρότερους υδραύλακες (χαντάκια) στα χωράφια. Η άρδευση γινόταν με χαντάκια... και κατάκλιση (Σχετική εργασία μου

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΝΙΟΤΗΣ... Στον κάμπο Μαργαριτίου!... 2012).

Στη κλειστή πεδιάδα Μαργαριτίου έκτασης περίπου 15 χιλιάδων στρεμμάτων Μούρι (Πυργί) – Μαργαρίτι – Βράστοβο (Παλαιόκαστρο) – Μηλοκοκκιά – Λιουαράτι (Καταβόθρα) – Σενίτσα (Ελευθέρι) – Λιβαδάρι – Πυργί) αρδευόταν μόνο περί τις 5-6 χιλιάδες στρέμματα του κάμπου. Η άρδευση γινόταν τους καλοκαιρινούς μήνες, και μόνο όταν αποστράγγιζαν τα νερά στον λιμνάζοντα κάμπο από τις χειμερινές – εαρινές βροχοπτώσεις.

Υπήρχαν χρονιές που μέρος του κάμπου δεν καλλιεργήτο καθόλου, όταν είχαν προηγηθεί ισχυρές βροχοπτώσεις και δεν είχαν αποστραγγίσει τα λιμνάζοντα νερά.

Το μικρό φράγμα στη θέση Μούρι (Πυργί) που χωρίζει το Έλος Καλοδικί από τον Κάμπο Μαργαριτίου κατασκευαζόταν και ανακατασκευαζόταν ανέκαθεν από τους προπαππούδες, παππούδες και πατεράδες μας με διπλό σκοπό: 1) Να μη πλημμυρίσει ο κάμπος Μαργαριτίου από νερά του Έλους Καλοδικίου, όταν είχε ισχυρές βροχοπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή Κάμπου Ελευθερίου – Μαργαριτίου και περιοχή Καλοδικίου. 2) Στη συνέχεια να αρδεύεται μέρος του κάμπου με νερά της λίμνης (Έλος Καλοδικίου) κατά την καλοκαιρινή αρδευτική περίοδο!

Όταν υπήρχαν ισχυρότατες βροχοπτώσεις, τα υπερχειλίζοντα νερά Καλοδικίου επιδείνωναν την κατάσταση στον πλημμυρισμένο κάμπο Μαργαριτίου, διότι δεν προλάβαιναν να αποστραγγίσουν τα λιμνάζοντα νερά στην μεγάλη καταβόθρα Ελευθερίου. Όμως σε υδρολογικά έτη με ελάχιστες βροχοπτώσεις, αποστράγγιζαν τα νερά έγκαιρα, αλλά δεν μπορούσε να αρδεύεται ο κάμπος, επειδή δεν γέμιζε η λίμνη Καλοδικίου, παρά την ύπαρξη του φράγματος στη θέση Πυργί. Δεν γέμιζε η λίμνη μέχρι το χείλος του φράγματος επειδή διέφευγαν ποσότητες νερού από διαρροές στη βάση του φράγματος και από τις ρηγματώσεις των καρστικών ασβεστόλιθων στην ΒΑ πλευρά του φράγματος.

1. Η πρώτη επίσκεψη για αρδευτικά έργα.

Το 1956 επισκέπτεται την περιοχή ο υπομηχανικός της ΤΥΔΚ Θεσπρωτίας Βασίλης Καξίρας. Τον φιλοξένησε στο σπίτι του στο Ελευθέρι ο « σοφός » του χωριού Βασίλης Θάνος (αδελφός του πατέρα μου). Ο υπομηχανικός λοιπόν της ΤΥΔΚ Βασίλης Καξίρας είπε ότι θα εισηγηθεί στην υπηρεσία του, να γίνει μια μελέτη που να εξετάσει την δυνατότητα να γίνει καινούριο μεγαλύτερο στεγανό φράγμα στο Πυργί και με ρυθμιζόμενη θυρίδα να παροχετεύει το καλοκαίρι νερό για άρδευση του κάμπου Ελευθερίου. Πρότεινε μάλιστα να εξεταστεί η δυνατότητα για άρδευση και της υψηλής ζώνης του κάμπου Πυργί- Λιβαδάρι- Ελευθέρι με κατασκευή αρδευτικού αύλακα στον οποίο θα διοχετεύει νερό με άντληση από την λίμνη Καλοδικίου. Ήταν όμως απαραίτητο, είπε, να γίνει περιμετρικά καινούριος αμαξωτός δρόμος ανατολικά της μικρής λίμνης.

Σημειωτέον ότι η λίμνη Καλοδικίου αποτελείται από δύο μέρη, ήτοι την Μεγάλη, όπου είναι και το φράγμα στο Πυργί, και την μικρή στο ανατολικό μέρος. Ανάμεσα από τις δύο λίμνες υπάρχει χερσαία ζώνη ως βοσκοτόπος, από όπου περνούσε τότε ο αμαξωτός χωματόδρομος Μαργαριτίου – Πάργας.

Όταν είχε ισχυρές βροχοπτώσεις οι δύο λίμνες πλημμύριζαν και ενώνονταν στο βόρειο τμήμα της χερσαίας λωρίδας με αποτέλεσμα να πλημμυρίζει και ο αμαξωτός δρόμος στο σημείο αυτό και να διακόπτεται η συγκοινωνία Μαργαρίτι- Πάργας.

Τότε ήμουν φοιτητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όμως με διαβεβαίωσαν ο Μπάρμπα Βασίλης Θάνος, ο νουνός μου Γιάννης Μπόμπης, και ο γραμματέας του χωριού Θύμιος Νάστας, ότι πράγματι ο υπομηχανικός Βασίλης Καξίρας έκανε στην υπηρεσία του την παραπάνω εισήγηση...

Μάλιστα, ο Μπάρμπα Βασίλης Θάνος είχε πει τότε ότι, αυτά που είπε ο μηχανικός της ΤΥΔΚ, ούτε μετά από 30-50 χρόνια δεν πρόκειται να γίνουν, διότι θα αργήσει να

γίνει, αν γίνει, τέτοια μελέτη, θα αργήσουν να διατεθούν, αν διατεθούν, τόσα πολλά χρήματα για τέτοιο μεγάλο έργο, και θα αργήσει να αρχίσει η εκτέλεση και αποπεράτωση, αν αρχίσει ποτέ τέτοιο έργο... Και εδώ αρχίζει το σήριαλ για το αρδευτικό έργο Κάμπου Ελευθερίου- Μαργαριτίου.

2.Το αντλιοστάσιο στο Μούρι, χωρίς μελέτη, χωρίς προοπτική.

Το 1957 ο υπομηχανικός Βασίλης Καζήρας φεύγει από την ΤΥΔΚ Θεσπρωτίας. Το 1960 το Κοινωτικό συμβούλιο Ελευθερίου με πλειοψηφία (Θανάσης Δούκας πρόεδρος, Μήτσος Νάστας αντιπρόεδρος, Ηλίας Μπέλλος σύμβουλος) εγκρίνουν πίστωση 160 χιλιάδων δραχμών από το Νομαρχιακό Ταμείο Θεσπρωτίας για να γίνει αντλιοστάσιο στη ΒΔ πλευρά της Λίμνης Νότια του οικισμού Μούρι |(Πυργί). Οι Κοινωτικοί Σύμβουλοι Χρήστος Βασιλείου και Χρήστος Θάνος διαφωνούν, αφού δεν έχει δοθεί στην Κοινότητα κάποια μελέτη της Υπηρεσίας που να φαίνεται τι ακριβώς θα γίνει, πως θα εξασφαλιστεί το απαιτούμενο νερό, και το κυριότερο να περιέχει προϋπολογισμό της συνολικής δαπάνης, και τον χρόνο αποπεράτωσης του όλου έργου.

Στους προβληματισμούς των μειοψηφούντων συμβούλων απάντηση δεν δίνεται από την Νομαρχία Θεσπρωτίας .Απεναντίας η Νομαρχία στέλνει ένα ιδιωτικό συνεργείο και κατασκευάζει έναν οικίσκο στην άκρη της Λίμνης πίσω από το Μούρι... Είπαν ότι θα ήταν... για το αντλιοστάσιο. Στο στάδιο αυτό οι σύμβουλοι Χρήστος Βασιλείου και Χρήστος Θάνος πείθουν τον άλλο σύμβουλο Ηλία Μπέλλο να τον κάνουν πρόεδρο της Κοινότητας. Γίνεται τώρα πρόεδρος ο Ηλίας Μπέλλος και αντιπρόεδρος ο Χρήστος Βασιλείου. (Υπόψη, τότε ο πρόεδρος των Κοινοτήτων εκλέγετο με ψηφοφορία των εκλεγέντων συμβούλων, που είχαν εκλεγεί στις Κοινωτικές εκλογές).

Το νέο Κοινοτικό Συμβούλιο στέλνει αναφορά στην ΤΥΔΚ και Νομαρχιακό Ταμείο Θεσπρωτίας και ζητάει να τους δώσουν οριστική μελέτη για τα προβλεπόμενα αρδευτικά έργα, με κόστος κατασκευής για ολοκλήρωση, με πηγές χρηματοδότησης και απόφαση εγκεκριμένων πιστώσεων, καθώς και χρονοδιάγραμμα αποπεράτωσης των έργων. Η Νομαρχία Σιωπά.

Το νέο ΚΣ έστειλε στη Νομαρχία απόφαση(Ιούλιο1962) με την οποία εισηγείται να μην κάνουν άσκοπες δαπάνες, και να μη συνεχίσει η Νομαρχία εργασίες στο αντλιοστάσιο Μούρι, αν πρώτα δεν γίνει το φράγμα για να εξασφαλιστεί το αναγκαίο νερό , και αν δεν γίνει μελέτη χάραξης και εκτέλεσης του αρδευτικού αύλακα για την μεταφορά του αντλούμενου νερού. Την απόφαση ψήφισαν ο πρόεδρος Ηλίας Μπέλλος και ο σύμβουλος Χρήστος Θάνος. Μειοψήφησαν οι σύμβουλοι Θανάσης Δούκας και Μήτσος Νάστας. Ο σύμβουλος Χρήστος Βασιλείου δεν μετείχε στην ψηφοφορία. Η Νομαρχία πάλι εσιώπησε... Δηλαδή ούτε ενέκρινε, ούτε απέρριψε την απόφαση της Κοινότητας. Δεν απάντησε η Νομαρχία ούτε στις οχλήσεις της κοινότητας για το τι αποφαίνεται για την συνέχιση ή διακοπή των εργασιών του αντλιοστασίου...

Σε αναφορά του προέδρου προς τον ΤΥΔΚ και το Νομαρχιακό ταμείο να του πούνε οριστικά τι να κάνει γενικά η Κοινότητα για το αρδευτικό και ειδικά για τη συνέχιση ή διακοπή των εργασιών στο αντλιοστάσιο, η Νομαρχία πάλι δεν απαντά!

Σε προσωπική παρουσία του Ηλία Μπέλλου και Χρήστου Θάνου στο Νομάρχη Θεσπρωτίας του είπαν ότι οι υπηρεσίες της Νομαρχίας ξεκίνησαν να δαπανούν χρήματα τάχα για επίλυση του αρδευτικού προβλήματος του χωριού μας, χωρίς όμως να έχουν ολοκληρωμένη μελέτη για τις προβλεπόμενες εργασίες για τις προς άρδευση εκτάσεις, για τον προϋπολογισμό της συνολικής απαιτούμενης δαπάνης και για την εξασφάλιση ανάλογης χρηματοδότησης που χρειάζονται για να γίνει

οριστικά και λειτουργικό ένα τέτοιο μεγάλο έργο. Δηλαδή του είπαν , είναι σαν να κάνετε εσείς δαπάνες για μας, για ένα σαμάρι, χωρίς εμείς να έχουμε γομάρι.

Ο Νομάρχης τους είπε , ότι οι υπηρεσίες τον πληροφόρησαν πως το συνολικό κόστος για το όλο έργο είναι περίπου 480 χιλιάδες δραχμές. Τώρα έχουμε εξασφαλισμένες μόνο 160 χιλιάδες. Ελπίζουμε ότι αργότερα θα βρεθεί και το άλλο χρηματικό ποσό των 320χιλ) δρχ..

Όταν ο Γέρο σοφός Βασίλης Θάνος έμαθε την προφορική απάντηση του Νομάρχη είπε στον ανιψιό του Χρήστο Θάνο, σύμβουλο της κοινότητας: « Η άποψη του μηχανικού Βασίλη Καξίρα ήταν πως ένα τέτοιο έργο θα ξεπερνούσε το 1.600.000 δρχ. και θα ξεπεράσει ακόμη περισσότερο εάν αργήσουν να γίνουν οι απαιτούμενες εργασίες...

Άρα, είπε ο Μπάρμπα Βασίλης, το έργο θα ξεπεράσει τα 2.000.000 δρχ. και θα καταντήσει γεφύρι της Άρτας σε καθυστέρηση...». Έτσι σιωπηρά σταμάτησαν οι εργασίες στο αντλιοστάσιο στο Μούρι, και ο κατασκευασμένος οικίσκος χρησίμευε για λίγα χρόνια σαν τυροκομείο ή σαν αποθήκη σανού.

3. Το βύθισμα κοντά στην καταβόθρα Ελευθερίου.

Το 1963 είχαμε ισχυρές βροχοπτώσεις και ο κάμπος Ελευθερίου- Μαργαριτίου πλημμύρισε μέχρι τον μεγάλο πλάτανο που είναι Νότια της καταβόθρας Ελευθερίου. Η τέτοια υπερχειλίση του λιμνάζοντα κάμπου Ελευθερίου-Μαργαριτίου ενισχύθηκε και από νερά υπερχειλίσης της λίμνης Καλοδικίου.

Εκείνη τη χρονιά (1963) με την υπερχειλίση του κάμπου μέχρι το δρόμο (Ελευθερίου-Καταβόθρας) που περνά πάνω από τον πλάτανο, παρατηρήθηκε ένα βύθισμα βάθους 8μ. περίπου και διαμέτρου 20μ., νοτίως της καταβόθρας, σε απόσταση περίπου 150 μ. και αποστράγγιζαν σε αυτό πολλά νερά της λίμνης. Τούτο σήμαινε ότι νότια της καταβόθρας υπάρχουν καρστικοί ασβεστόλιθοι με καρστικά έγκυλα.

Ήδη από το 1962 υπηρετούσα ως υδρογεωλόγος Υπουργείου Γεωργίας στο Αργολικό Πεδίο (Ναύπλιο) . Ζήτησα τότε από τον διευθυντή μου στο Υπουργείο Γεωργίας να δώσει εντολή σε Γεωλόγο της Περιφερειακής Διεύθυνσης Εγγείων Βελτιώσεων Πατρών, που είχε αρμοδιότητα έως και την Ήπειρο, να μεταβεί στο Ελευθέρι και να προτείνει ερευνητική γεώτρηση μεγάλης διαμέτρου (0.50-0.80μ.) κοντά στην καταβόθρα προς το βύθισμα. Σκοπός της γεώτρησης ήταν να βοηθήσει στην ταχεία αποστράγγιση της λίμνης, είτε δι απευθείας διοχέτευσης νερού της λίμνης στην οπή, ή και σαν αεραγωγός που θα βοηθήσει από την ασφυξία την κυρίως χωνεύτρα (καταβόθρα). Πήγε όντως το 1964 γεωλόγος Πατρών και εισηγήθηκε την ερευνητική γεώτρηση μεγάλης διαμέτρου κοντά και νότια της καταβόθρας Ελευθερίου (κοντά στο σταθμίμετρο).

Το 1973 έστειλα σχέδιο αναφοράς στον πρόεδρο ΤΟΕΒ Ελευθερίου Γιώργο Δούκα, και ειδική ξεχωριστή επιστολή στον Γενικό Γραμματέα Ηπείρου (στα Γιάννενα) Ηλία Βεζδρεβάνη για να ζητήσουν από το Υπουργείο Γεωργίας να κάνουν την ερευνητική αυτή Γεώτρηση μεγάλης διαμέτρου στο Ελευθέρι. Η γεώτρηση αυτή δεν έγινε ποτέ. Κι όμως κάποτε πρέπει να γίνει!...

4. Ο Βασίλης Καξήρας..., για το αντλιοστάσιο στο Μούρι.

Σε συζήτηση που είχα το 1964 στα Γιάννενα με τον υπομηχανικό Βασίλη Καξήρα, τον ρώτησα τι νόημα είχε η κατασκευή του αντλιοστασίου, που ήθελε να κάνει η ΤΥΔΚ Θεσπρωτίας στο Πυργί Ελευθερίου, μου είπε: «Απλούστατα κάποιοι εκεί βγάλανε μια πίστωση για να κάνουν τάχα έργο... , να καταναλώσουν την δαπάνη σε ανώφελες εργασίες..., μάλλον να δικαιολογήσουν ότι τάχα έκαναν έργο, και να προσποριστούν

τα ποσοστά τους... Κάνουν σωστά χαρτιά με υπερεκτίμηση γενομένων τάχα εργασιών και προσπορίζονται τα ποσοστά... Έτσι συνήθως γίνεται..., με υπερβάσεις και υπερτιμολογήσεις εργασιών..., για κάλυψη της δαπάνης των χρημάτων που εξασφάλισαν..., και ας μη χρειάζεται να γίνουν όλες και σωστές οι εργασίες. Εγώ αυτά δεν τα κάνω, είπε, γιαυτό και έφυγα από την ΤΥΔΚ. Στο Ελευθέρι πρώτα έπρεπε να εξασφαλιστεί η επάρκεια νερού στο Καλοδίκι με την κατασκευή υδατοστεγούς φράγματος..., και μετά να γίνουν έργα μεταφοράς με φυσική ροή ή με αντλήσεις!!...

Αφού δεν έχει γίνει οριστική μελέτη για το αρδευτικό και αποστραγγιστικό πρόβλημα δεν είχε κανένα νόημα η κατασκευή αντλιοστασίου», είπε ο Βασίλης Καξήρας.

5. Περιπέτειες ... με το Αντλιοστάσιο.

Το 1964 η Νομαρχία Θεσπρωτίας, για να δικαιολογήσει την άσκοπη δαπάνη στις εργασίες αντλιοστασίου στην Κοινότητα Ελευθερίου, ζήτησε τον καταλογισμό 104 περίπου χιλιάδων δρχ στον Ηλία Μπέλλο και Χρήστο Θάνο που καταναλώθηκαν για τον οικίσκο του αντλιοστασίου, από την πίστωση των 160 χιλ. δρχ. Ως υπεύθυνοι που με απόφασή τους σταμάτησαν οι εργασίες ολοκλήρωσης του αντλιοστασίου. Οι Η. Μπέλλος και Χ. Θάνος δεν είχαν χειριστεί ποτέ χρήματα. Απλά, δεν άφησαν τους τάχα αρμόδιους στη Νομαρχία να ξοδέψουν άλλα χρήματα για λογαριασμό της Κοιν. Ελευθερίου.

Τώρα την υπόθεση χειρίζομαι εγώ:

α) Υπέδειξα στον Η. Μπέλλο και Χ. Θάνο να απευθύνονται στο νέο πια Κοινοτικό Συμβούλιο Ελευθερίου (Πρόεδρος Βαγγ. Μπαϊκούσης και αντιπρόεδρος Γιάννης Γκίνης). Η Κοινότητα αποφάσισε ότι αγνοεί την σκοπιμότητα του υπάρχοντος στο Μούρι κτίσματος, ούτε ποιος το έκανε, ούτε γιατί το έκανε, και ότι το κτίσμα τούτο δεν οφελεί σε τίποτε την Κοινότητα. Ούτε προτίθεται να κάνει εκεί άσκοπο αντλιοστάσιο η Κοινότητα.

β) Με αντίγραφα από όλες τις Κοινοτικές αποφάσεις των προηγούμενων και τωρινού Κ.Σ, καθώς και τις αναφορές που είχαν κάνει στη Νομαρχία Θεσπρωτίας οι Ηλίας Μπέλλος και Χρήστος Θάνος, έγινε προσφυγή στο Ελεγκτικό Συνέδριο.... Το Ελεγκτικό Συνέδριο με την 292/13-7-67 απόφασή του δικαίωσε τους Η.Μπέλλο και Χ.Θάνο. Τους απάλλαξε από τον καταλογισμό των 103656 δρχ. που ξόδεψε η Νομαρχία Θεσπρωτίας και καταλογίζει στη Νομαρχία την ευθύνη και την αμέλεια για την γινομένη δαπάνη (103656 δρχ) στο άσκοπο κτίσμα στη θέση Πυργί Κοιν. Ελευθερίου. Πάντως το κτίσμα αυτό..., είναι εκεί..., πίσω από το Μούρι...

6. Όχλησή μου για Στραγγιστικά και Αρδευτικά Έργα Κάμπου Μαργαριτίου.

Από το 1964 οχλούσα συνέχεια τις αρμόδιες Διευθύνσεις στην Γενική Διεύθυνση Εγγείων Βελτιώσεων του Υπουργείου Γεωργίας να μελετήσουν και να προβούν σε λύση για το αποστραγγιστικό και αρδευτικό πρόβλημα στον κάμπο Ελευθερίου – Μαργαριτίου. Η απάντηση στην αρχή ήταν ότι για τις καταβόθρες αρμόδιο είναι το ΙΓΜΕ (Ινστιτούτο Γεωργικών Μελετών) που υπάγεται σε άλλο Υπουργείο, και ότι για το Έλος Καλοδικίου αντιδρά το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων, από παρέμβαση των Οικολόγων – Ορνιθολόγων...

7. Επίσκεψή μου στην Ήπειρο για υδρευτικά και αρδευτικά έργα.

Το 1965 (Οκτώβριο – Νοέμβριο) και 1967 (Ιούλιο), ενώ υπηρετούσα στο Αργολικό Πεδίο, παίρνω Διαταγή από το Υπουργείο Γεωργίας να μεταβώ στις Νομαρχίες Αιτωλοακαρνανίας, Άρτας, Πρέβεζας, Λευκάδας, Κέρκυρας, Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας για εξέταση υδρογεωλογικών θεμάτων που είχαν ζητήσει οι εκεί

Νομαρχίες για τις περιοχές τους. Από τα πλέον των εκατό θέματα που εξέτασα τότε, παραμένουν ζωντανά στην μνήμη μου κάποια σοβαρά προβλήματα που διαπίστωσα και τις λύσεις που έδωσα σε αυτά ήτοι:

- 1) Οι υδρευτικές γεωτρήσεις πόλης Αγρινίου.
- 2) Υδροληπτικό έργο στον Καταράκτη Στρογκούλα Μελισσουργών, για μεταφορά νερού για αρδεύσεις στην περιοχή Πραμάντων.
- 3) Αρδευτικά έργα με νερά από λίμνη Μαραντοχώρι Λευκάδας.
- 4) Πηγές Καριώτη κοντά στην Παραμυθιά.
- 5) Έργο υδροσυλλογής στο Κωκκικό ποταμό, στο χωριό Κυψέλη Φαναρίου, για μεταφορά του νερού προς ύδρευση του «Συνδέσμου Κοινοτήτων περιοχής Μαργαριτίου». Τούτο το θέμα εδώ αφορούσε και το χωριό μου Ελευθέρι Θεσπρωτίας, και γι' αυτό αναφέρω μερικά από την επιτόπια εκεί εξέταση:

Είχε κάνει η ΤΥΔΚ Νομαρχίας Θεσπρωτίας μελέτη για ύδρευση του Συνδέσμου Μαργαριτίου από τον Κωκκικό ποταμό με υδροσυλλογή στην άκρη του ποταμού στο χωριό Κυψέλη. Για να γίνει όμως η χρηματοδότηση και εκτέλεση του έργου έπρεπε να υπάρξει και Γεωλογική Έκθεση....

Ιούλιος 1967. Φτάνουμε (εγώ, ο Πολιτικός Μηχανικός της ΤΥΔΚ Ανασ. Δήμας, ο Υπομηχανικός Κουτσιαύτης, ο Πρόεδρος Μαργαριτίου Χρήστος Νικολάου – αδελφός της μητέρας μου), ντάλα μεσημέρι, στο σημείο του ποταμιού στην Κυψέλη από όπου σκόπευαν να αντλήσουν το νερό και θα άρχιζε ο αγωγός μεταφοράς του νερού για τον Σύνδεσμο.

Πλησιάζοντας στο ποτάμι βρήκαμε καμιά 10 αγελάδες μέσα στο νερό που είχαν καταφύγει εκεί κυνηγημένες από τον οίστρο(ζέχτη). Το νερό λασπωμένο και με κοπριές. Περί τα 30 μέτρα πιο ψηλά μέσα στο νερό στην άκρη του ποταμού ήταν ένα ψοφίμι...

Μόλις φθάσαμε και είδα την κατάσταση... λέω στον μηχανικό «πρώτα να πιούμε λίγο νερό, να συνέλθουμε από την ζέστη, και μετά να εξετάσουμε το όλο θέμα!...», «Τι λες τώρα, μου λέει ο Μηχανικός! Δεν βλέπεις τις κοπριές και το ψοφίμι εκεί!!!; μπορεί να πίνεις αυτό το νερό;;» . «Δίκαιο έχεις του λέω, εμείς που το βλέπουμε εδώ δεν το πίνουμε! Ενώ αυτοί που δεν θα το βλέπουν στα χωριά μπορεί να το πίνουν;;...» . Έμειναν άφωνοι!...

Τους πήγα πεζοπορώντας άκρη – άκρη το ποτάμι μέχρι το Σκάνδαλο στις εκεί πηγές Άμπουλα. Περάσαμε και από πηγές Γκάμηλη της Κορώνης... και μετά έκανα την σχετική Γεωλογική Έκθεση που πρότεινα: α) Να γίνουν ερευνητικές γεωτρήσεις στην περιοχή Ελευθερίου, Πυργί, Τούρι, Καλοδίκι...

β) Αν ήταν να πάρουμε νερό βρώμικο από το ποτάμι στη Κυψέλη είναι καλύτερα να πάρουμε νερό από το Έλος Καλοδίκι.

γ) Αν οι δύο προηγούμενες λύσεις δεν αποδώσουν τότε καλύτερα να πάρουμε το νερό από τις πηγές Γκάμηλη στην Κορώνη, ή στις πηγές Άμπουλα στο Σκάνδαλο.

Τελικά, Προτίμησαν τις πηγές Άμπουλα στο Σκάνδαλο...

8. Παρέμβασή μου για το στραγγιστικό και αρδευτικό έργο Μαργαριτίου.

Το 1968 πείθω την Διεύθυνση Γεωργοοικονομικών μελετών του Υπουργ. Γεωργίας να γίνει αναγνωριστική μελέτη για το Στραγγιστικό και Αρδευτικό

πρόβλημα Κάμπου Μαργαριτίου (Σκόπιμα αποσιωπώ τώρα την λέξη Ελευθερίου για να πείσω τους οικονομολόγους του Υπουργείου ότι ενδιαφέρομαι για τον ευρύτερο Κάμπο Μαργαριτίου και όχι μόνο τοπικιστικά για το χωριό μου).

Όμως, οι χρηματικές πιστώσεις στο Υπουργείο είναι καθορισμένες από την προηγούμενη χρονιά, όπως τα έχουν προγραμματίσει και τους έχουν εγκρίνει το Υπουργείο Συντονισμού και Οικονομικών. Στις ενέργειες του Υπουργείου Γεωργίας που προβλέπουν εκτέλεση Έργων, τότε μεσολαβεί στην έγκριση και το Υπουργείο Δημοσίων Έργων και Περιβάλλοντος.

Έτσι, αρχίζει αγώνας της αρμόδιας Διεύθυνσης στο Υπουργείο Γεωργίας για να πάρει έγκριση πιστώσεων από το Υπουργείο Συντονισμού και έγκριση από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων. Εδώ μας παρουσιάζεται καινούριο πρόβλημα. Δεν εγκρίνουν οι Οικολόγοι – Ορνιθολόγοι καμία ανάμειξη στο περιβάλλον του Έλους Καλοδικίου και στον υδροβιότοπο Βράστοβου (Παλαιόκαστρο) Μαργαριτίου. Οι Οικολόγοι – Ορνιθολόγοι είναι τώρα δικαιολογία για τους οικονομολόγους του Υπουργείου Γεωργίας, που αρνούνται να ζητήσουν ειδικές πιστώσεις για μελέτες και έργα επίλυσης του Αποστραγγιστικού και Αρδευτικού προβλήματος της κλειστής πεδιάδας Μαργαριτίου.

Έχουμε έτσι καθυστέρηση στη λήψη απόφασης για ανάθεση μελέτης για τον Κάμπο Μαργαριτίου συνολικής καλλιεργήσιμης έκτασης περίπου 15 χιλιάδες στρέμματα.

9. Μια παρένθεση: Η πορεία μου στο Υπουργείο Γεωργίας.

Η εμπειρία μου που έχω αποκτήσει στο Αργολικό Πεδίο από συνεργασία μου με ξένους ειδικούς επιστήμονες (Γάλλους, Άγγλους, Ισραηλίτες κλπ) με έχουν καταστήσει στο Υπουργείο Γεωργίας γνωστό ως ο πλέον ειδικός και ενδεδειγμένος για κάποιες υδρογεωλογικής φύσεως μελέτες και έργα. Είχα κάνει ειδικά πειράματα και εφαρμογή τεχνητού εμπλουτισμού υπογείων υδάτων στο Αργολικό Πεδίο με νερά από πηγές...χειμερινοεαρινή περίοδο!!...Το Σεπτέμβριο 1968 μετατίθημαι στην Εποπτεία Εγγείων Βελτιώσεων Τρίπολης, με αρμοδιότητες στους Νομούς Αρκαδίας, Αργολίδας, Μεσσηνίας και Λακωνίας.

Τώρα έχω μαζί με τα τρέχοντα υδρογεωλογικής φύσεως θέματα στους 4 Νομούς, έχω επιπλέον την συνέχιση επίβλεψης για το αρδευτικό πρόβλημα Αργολικού Πεδίου, καθώς και την συνεργασία με Γερμανική μελετητική εταιρία για την υδρογεωλογική έρευνα στο Κάτω Ρου Ευρώτα και την Κοιλιάδα των Μολάων στο Νομό Λακωνίας. Ο Γερμανός υπεύθυνος της έρευνας Υδρογεωλόγος κος Πούσμαν εκτιμά ιδιαίτερα την εμπειρία μου και εργατικότητα μου, και συνεργαζόμαστε άριστα για δύο περίπου χρόνια (1969-1970).

Τον Γενάρη του 1971 καταργούνται οι θέσεις γεωλόγων στις εποπτείες Εγγείων Βελτιώσεων και τοποθετούνται όλοι οι γεωλόγοι στις 7 μεγάλες Περιφερειακές Διευθύνσεις Εγγείων Βελτιώσεων σε όλη την Ελλάδα. Μου ζητήθηκε να επιλέξω αν θέλω να πάω Θεσσαλία (Λάρισα), Ήπειρο (Γιάννενα), ή Πελοπόννησο (Πάτρα). Επέλεξα την Πάτρα, και έτσι τον Φεβρουάριο 1971 μετατίθημαι στην Πάτρα.

Και το 1971 συνεχίζω να πηγαίνω Μολάους και Κάτω Ρου Ευρώτα (Σκάλα – Βλαχιώτη) και συνεργάζομαι άριστα με τον Γερμανό Υδρογεωλόγο. Στον Γερμανό είδα πρώτη φορά να βγάζει αντίγραφο με εκτυπωτή και όχι με καρμπόν.

Το καλοκαίρι του 1971, το Υπουργείο Γεωργίας στέλνει από την Θεσσαλία έναν από τους παλαιότερους Γεωλόγους στους Μολάους για 2 μήνες, προκειμένου «να αποκτήσει εμπειρίες και να πάρει οδηγίες από τον πλέον έμπειρο Γεωλόγο Μάρκο Θάνο» για εργασίες υδρογεωτρήσεων, για το παρόμοιο έργο κατασκευής υδρογεωτρήσεων, που άρχισε στη Θεσσαλία.

Στη Θεσσαλία, με δάνειο 4 δισ δρχ από την Διεθνή Τράπεζα, άρχισε να εκτελείται το μεγάλο έργο ΠΑΥΥΘ (Πρόγραμμα Ανάπτυξης Υπόγειων Υδάτων Θεσσαλίας) που προέβλεπε κατασκευή 1600 υδρογεωτρήσεων, εξοπλισμό με ηλεκτροκίνητες αντλίες και δίκτυα άρδευσης. Αρμόδια υπηρεσία στη Θεσσαλία ήταν η μεγάλη μονάδα 3^η Περιφερειακή Διεύθυνση Εγγείων Βελτιώσεων Θεσσαλίας με έδρα τη Λάρισα. Έτσι, στο μόνιμο υπάρχον προσωπικό, προσλαμβάνονται τώρα για το μεγάλο έργο και έκτακτοι υπάλληλοι επιστήμονες, Γεωπόννοι, Πολιτικοί Μηχανικοί, Μηχανολόγοι, Γεωλόγοι, καθώς και πολλοί βοηθητικοί...κλπ. Είχαν προσληφθεί λοιπόν και 10 γεωλόγοι, νέοι και χωρίς εμπειρία, για την επίβλεψη κατασκευής υδρογεωτρήσεων με εργολαβίες, ή και με γεωτρύπανα της Υπηρεσίας. Την ποιοτική ευθύνη των υδρογεωτρήσεων θα την είχε ο παλιότερος Γεωλόγος που είχαν στείλει στους Μολάους για 2 μήνες.

Σημειώνουμε εδώ ότι, η χρηματοδότηση από την ΔΙΕΘΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ γινόταν απολογιστικά. Δηλαδή, ξεκινούσε το Ελληνικό Κράτος να κάνει κομμάτι του έργου δαπάνης πχ 50 εκατομμυρίων δραχμών και αν η ΤΡΑΠΕΖΑ το αξιολογούσε ότι έγινε σωστό το έργο τότε έδινε τα 50 εκατομμύρια, και άλλα 50 εκατομμύρια παραπάνω για να κάνει πολύ μεγαλύτερο τμήμα τώρα. Κι αν γινόταν τώρα τα εκατό εκατομμύρια σωστό έργο, έδινε τα άλλα εκατό και κάτι παραπάνω κ.ο.κ. Την αξιολόγηση των γενομένων εργασιών την έκανε μια Γαλλική μελετητική εταιρεία παγκόσμιας δραστηριότητας, η Σογκρεά, που είχε εγκαταστήσει στη Λάρισα η Διεθνής Τράπεζα, και η οποία παρακολουθούσε και έδινε σχετικές οδηγίες στους υπαλλήλους του Ελληνικού Κράτους.

Το καλοκαίρι (5/8/1972), ενώ έχει τελειώσει η μελέτη στους Μολάους και Κάτω Ρου Ευρώτα Λακωνίας, το Υπουργείο Γεωργίας στέλνει έγγραφο στην Περ/κη Δ/ση Εγγ. Βελ. Πατρών να δώσει εντολή στον Γεωλόγο Μάρκο Θάνο να πάει για 60 μέρες εκτός έδρας στη Θεσσαλία..., για να δώσει επιτόπου οδηγίες σχετικές με την κατασκευή υδρογεωτρήσεων του έργου ΠΑΥΥΘ.

Τότε ήταν η χούντα, και είχε δώσει αρμοδιότητες στους Γενικούς Γραμματείς των Περιφερειών να μη μετακινούνται ούτε να μετατίθενται οι υπάλληλοι της περιφέρειάς τους σε άλλη περιφέρεια χωρίς τη δική τους έγκριση. Κάνοντας χρήση αυτής της διάταξης, λέω στην Υπηρεσία μου ότι εγώ δεν επιθυμώ να πάω στη Θεσσαλία, ούτε οριστικά, ούτε για 2 μήνες. Πράγματι ο Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Πελοποννήσου δεν υπογράφει διαταγή μετάβασης μου στη Θεσσαλία

Με καλούν τότε με διαταγή στο Υπουργείο Γεωργίας και προσπαθούν να με πείσουν... πως είναι ανάγκη μεγάλη να μεταβώ για 2 μήνες στην Θεσσαλία, με όλα τα έξοδα πληρωμένα, διότι η Γαλλική εταιρεία κρίνει ανίδεους τους εκεί γεωλόγους και αδύναμους να επιβλέψουν τέτοιες ειδικές εργασίες! Δεν πείθομαι..., και επιστρέφω στην Πάτρα.

Σε 20 μέρες με καλούν πάλι στο Υπουργείο και προσπαθούν να με πείσουν..., για να πω το ναι στον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειάς μου... Αρνούμαι πάλι. Στις 20 Σεπτεμβρίου του 1972 με ξανακαλούν για τρίτη φορά και μου είπαν ξεκάθαρα πως οι Γάλλοι δεν αξιολογούν θετικά τις εργασίες υδρογεωτρήσεων και έτσι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε το έργο!...

Εδώ λοιπόν, τους τα έψαλα κατάμουτρα στους Διευθυντές του Υπουργείου: «Εσείς θέλετε να δείξω κατανόηση πως είναι ανάγκη να βοηθήσω το κράτος, να κάνει εκεί ένα σημαντικό έργο για την Θεσσαλία και γενικά για την Ελλάδα, ενώ εσείς δεν δείχνετε κατανόηση για την ανάγκη που έχει η δική μου ευρύτερη περιοχή Κάμπου Μαργαριτίου.

Να αξιοποιηθεί και εκεί ο Κάμπος Μαργαριτίου για να μην ερημώσει ο τόπος από ανθρώπους...και σας μείνουν μόνο άδειχα τα πουλιά των Ορνιθολόγων – κουτολόγων!!!

Εγώ, όλα τα χρόνια τρέχω με ενδιαφέρον για καλύτερευση βιοποριστικών συνθηκών σε όλα τα μέρη της Ελλάδας, αλλά εσείς σαν κράτος δεν δείχνετε κανένα ενδιαφέρον για τους πατριώτες μου στην ακριτική αυτή περιοχή της Ελλάδας. Τόσα χρόνια περιμένουν να κάνετε την μελέτη και έργα για αξιοποίηση του Κάμπου Μαργαριτίου...

Εγώ λοιπόν θα πάω για 2 μήνες στη Θεσσαλία, διότι αγαπώ και ενδιαφέρομαι για όλα τα μέρη της Ελλάδας! Να δω όμως τώρα πότε εσείς θα δείξετε ενδιαφέρον για την δική μου πολυπαθούσα περιοχή Κάμπου Μαργαριτίου!!

«Έχεις απόλυτο δίκιο, μπράβο που μας τα έψαλαν, μου είπαν, μπράβο, και για το ήθος σου και τη συμπεριφορά σου! Το Αναπτυξιακό Έργο Κάμπου Μαργαριτίου θα γίνει!!!...»

Γύρισα στη Πάτρα. Είπα το ναι στην Υπηρεσία μου εκεί, και στις 5 Οκτωβρίου 1972 παρουσιάζομαι στον Γενικό Διευθυντή της ΥΕΒ Θεσσαλίας στη Λάρισα.

Με τις εξειδικευμένες μου γνώσεις για κατασκευή υδρογεωτρήσεων, καθώς και οδηγίες στους επιβλέποντες γεωλόγους της Υπηρεσίας, αλλά και των εργολάβων, για αντιμετώπιση των όποιων απρόβλεπτων προβλημάτων παρουσιάζονταν οι Γάλλοι Σύμβουλοι εντυπωσιάζονται.

Στις 5 Δεκεμβρίου 1972 που έκλεισα τους 2 μήνες εκτός έδρας στη Θεσσαλία επιστρέφω στην έδρα μου στην Πάτρα. Όμως οι Γάλλοι διεμήνυσαν στο Υπουργείο, πως αν φύγει ο Θάνος οριστικά από την Θεσσαλία... το έργο δεν μπορεί να γίνει...

Έτσι από Πάτρα με ξανακαλούν στο Υπουργείο... Μου είπαν, πως οι Γάλλοι τους ενημέρωσαν, ότι αν φύγεις εσύ από Θεσσαλία δεν μπορεί να γίνει το έργο. Έτσι 28 Δεκεμβρίου 1972 μετατίθεμαι για ένα χρόνο στη Θεσσαλία.

Οι Γάλλοι, ο Γενικός Διευθυντής της ΥΕΒ Θεσσαλίας, καθώς και το επιστημονικό προσωπικό στην Γενική Διεύθυνση Θεσσαλίας και στις Νομαρχίες Λάρισας – Καρδίτσας – Τρικάλων – Βόλου με υπερεκτιμούν. Το επιστημονικό και εργατικό προσωπικό των εργολάβων με παραδέχονται, αλλά και ζορίζονται, για τις υποδείξεις και απαιτήσεις μου για σωστή εκτέλεση των εργασιών.

Το Υπουργείο Γεωργίας δίνει εντολές στους εργολάβους, αλλά και στις Νομαρχίες να συμμορφώνονται με τις οδηγίες του Γεωλόγου Μ. Θάνου, αλλιώς να τα μάσουν και να φύγουν από την Θεσσαλία...

10. Για τα Έργα Κάμπου Μαργαριτίου... Οι Ορνιθολόγοι

Ευρισκόμενος τώρα στη Θεσσαλία, έχω τη διαβεβαίωση των τριών Διευθυντών στο Υπουργείο Γεωργίας ότι το έργο μελέτης και Αξιοποίησης Κάμπου Μαργαριτίου προωθείται για έγκριση χρηματοδότησης... Προσπαθούν να πείσουν το Υπουργείο Δημοσίων Έργων να δώσει συγκατάθεση για να το εγκρίνει και το Υπουργ. Συντονισμού.

Βρίσκομαι σε συνεχή επικοινωνία και συνεργασία με τον **Βαγγέλη Μπακαγιάννη** (Διευθυντή εφημερίδας Νέα του Μαργαριτίου) και **Βαγγέλη Τόκα**, που είναι πρόεδρος ο ένας και γραμματέας ο άλλος στην Αδελφότητα Μαργαριτιωτών στην Αθήνα, και συντονιζόμαστε στις ενέργειες που θα κάνουν αυτοί, και τί παρεμβάσεις θα κάνω εγώ.

Με καλούν σε σύσκεψη στην Αθήνα αρμοδίων παραγόντων Υπουρ. Γεωργίας, και Υπουργείου Δημοσίων Έργων με παρουσία και ορνιθολόγων, για το Έλος Καλοδικίου και Κάμπο Μαργαριτίου. Στην θετική εισήγηση παραγόντων των Υπουργείων Γεωργίας και Δημοσίων Έργων για οριστική μελέτη επίλυσης του οξυτάτου υδευτικού προβλήματος περιοχών Πάργας και Μαργαριτίου, καθώς και το αρδευτικό πρόβλημα Κάμπου Μαργαριτίου με υδρογεωτρήσεις στην περίμετρο Έλους Καλοδικίου οι ορνιθολόγοι αντέδρασαν αμέσως. Δεν συμφωνούν είπαν να γίνει παρέμβαση στα επιφανειακά νερά του Έλους Καλοδικίου, ούτε στα υπόγεια στην περίμετρο του Έλους. Δεν πρέπει να διαταράξουμε, είπαν, την ισορροπία του οικοσυστήματος στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης – Έλους Καλοδικίου, διότι υπάρχει ο κίνδυνος να μεταναστεύσουν από το Έλος τα ενδημικά πουλιά και άλλα ζώα, ή να μη μας επισκέπτονται τα αποδημητικά πουλιά κλπ κλπ...

Παρεμβαίνω τότε και λέω σε όλους τους παράγοντες: Δηλαδή καθυστερούμε τόσα χρόνια την διαδικασία για ερευνητικές εργασίες και έγκριση κατασκευής αναγκαίων βιοποριστικών έργων για τις ανθρώπινες κοινωνίες στο εκεί οικοσύστημα της ευρύτερης περιοχής Πάργας-Μαργαριτίου, επειδή προβληματίζονται οι ορνιθολόγοι για να μη μεταναστεύσουν τα πουλιά; Δηλαδή, δίνουν προτεραιότητα για προστασία μόνο στις κοινωνίες των ζώων και δεν δίνουν κανένα ενδιαφέρον για τις βιοποριστικές ανάγκες των ανθρώπινων κοινωνιών εκεί! Οι ορνιθολόγοι προβληματίζονται μόνο μήπως μεταναστεύσουν τα πουλιά, και δεν προβληματίζονται που μεταναστεύουν οι άνθρωποι από τις ακριτικές αυτές περιοχές και σε λίγο θα ερημώσει ο τόπος από ανθρώπους, αν δεν γίνουν γρήγορα τα έργα βελτίωσης συνθηκών επιβίωσης των ανθρώπων εκεί!!!

Υποστήριξα με έμφαση ότι πρέπει το ταχύτερο να γίνουν υδρογεωτρήσεις στην ευρύτερη εκεί περιοχή, αφού δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα υδροδότησης για τις ανάγκες επιβίωσης των ανθρώπων εκεί. Στις ακριτικές αυτές περιοχές Μαργαριτίου – Πάργας, δεν πρέπει να εμποδίζουμε τη χρηματοδότηση για αναπτυξιακά έργα, από μη σοβαρούς λόγους, όπως είναι οι προβληματισμοί των ορνιθολόγων.

Στο Έλος Καλοδικίου έχω μεγαλώσει. Μικρό παιδί, έχω βοσκήσει πρόβατα, κατσίκια...., το έχω διασχίσει στις ξηρασίες, και έχω κολυμπήσει στις πλημμύρες... Το Έλος Καλοδικίου (η Λίμνη με τα Νούφαρα) είναι το καμάρι μας στην περιοχή μας! Εμείς οι ντόπιοι αγαπάμε περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον την ξακουστή Λίμνη με τα Νούφαρα. Την προστατεύσαμε, και θα την προστατεύσουμε και κατά τη λειτουργία των αναπτυξιακών έργων στην περιοχή!

Παρακάμφθηκαν έτσι τα εμπόδια των ορνιθολόγων, έγιναν οι υδρογεωτρήσεις για υδροδότηση της Πάργας, και άρχισαν διαδικασίες για την ανάθεση μελέτης αποστραγγιστικών και αρδευτικών έργων του Κάμπου Μαργαριτίου!

11. Νέοι προβληματισμοί στο στάδιο της μελέτης.

Η αρμόδια διεύθυνση γεωργοοικονομικών έργων έπρεπε να κάνει πρώτα την σχετική γεωργοοικονομική έκθεση για την φύση και αναγκαιότητα των έργων και μετά να αναλάβει η Διεύθυνση Μελετών και Κατασκευών για την υλοποίηση Μελέτης και Κατασκευής των αναγκαίων εργασιών. Πρώτα απ' όλα, να

προσδιοριστούν η φύση – το είδος εργασιών του όλου έργου, και να αποφανθούν για την σκοπιμότητα και οφελιμότητα του Αναπτυξιακού τούτου έργου. Αυτό ήταν αναγκαίο, για να εξασφαλιστεί χρηματοδότηση, είτε από κρατικούς πόρους είτε από Ευρωπαϊκά προγράμματα.

Στην αρχή το πρόβλημα ήταν ποιά και πόση έκταση θα αρδευτεί, και η ποσότητα νερού που θα απαιτηθεί για την προς άρδευση έκταση. Μετά, η ανεύρεση των απαιτούμενων υδατικών πόρων, κι ύστερα τα έργα μεταφοράς και δίκτυα διανομής στις προς άρδευση καλλιεργούμενες εκτάσεις.

Το Υπουργείο, αρχικά, αποφαινεται θετικά για άρδευση μόνο 8.000 στρεμμάτων από τις 15.000 στρέμματα που είναι ο κάμπος Μαργαριτίου από Πυργί μέχρι Παλαιόκαστρο.

Όμως εμείς, με τον **Βαγγέλη Μπακαγιάννη**, συνεννοούμαστε και επιμένουμε: **Ο Β. Μπακαγιάννης**, με έγγραφα και αυτοπρόσωπο παρουσία στο Υπουργείο, να ζητάει επίμονα να προβλέπει εξ' αρχής η μελέτη την άρδευση για 15.000 στρέμματα, και εγώ να επιμείνω στο Υπουργείο να ξεκινήσει η έρευνα άμεσα για αναζήτηση των υδατικών πόρων, και στη πορεία να καθοριστεί η δυνάμενη προς άρδευση έκταση.

Δεδομένου, ότι είχαμε υποχωρήσει στο αρχικό αίτημά μας, για αποξήρανση και της περιοδικής λίμνης Βραστόβου (Παλαιόκαστρο), αφού δεν υποχώρησαν στην άρνησή τους οι Οικολόγοι, είπα στον **Β. Μπακαγιάννη**, αυτός να συνεχίζει να φωνάζει για ολόκληρη την κλειστή λεκάνη Μαργαριτίου, αλλά στο τέλος να δεχτούμε για πρόβλεψη άρδευσης έστω και 10 χιλιάδες στρέμματα. Αρκεί να άρχιζε η υλοποίηση του έργου έστω για τα 10.000 στρέμματα, του είπα..., και σε δεύτερο στάδιο θα ζητήσουμε την επέκταση για άρδευση και της άλλης έκτασης. Έτσι, έγινε η μελέτη που τελικά πρόβλεπε αποστραγγιστικά έργα και άρδευση 12.500 στρεμμάτων.

12. Η παρουσίαση της μελέτης.

Στις 6 Αυγούστου 1992 γίνεται στο Μαργαρίτι από τον μελετητή η παρουσίαση της Οριστικής Μελέτης για το Αρδευτικό Έργο Κάμπου Μαργαριτίου που έχει ήδη εγκριθεί από το Υπουρ. Γεωργίας. Η παρουσίαση γίνεται σε γιορτινό κλίμα, με την παρουσία του Νομάρχη Θεσπρωτίας και άλλων παραγόντων της Νομαρχίας, καθώς και πλήθος κόσμου των ενδιαφερόμενων χωριών Ελευθέρι, Λιβαδάρι, Καταβόθρα, Μαργαρίτι. Διοργανωτές της εκδήλωσης ήταν οι Αδελφότητες ξενιτεμένων Μαργαριτίου στην Αθήνα, εξωτερικού στην Γερμανία, και η Κοινότητα Μαργαριτίου, σε συνεργασία με την Νομαρχία Θεσπρωτίας (κάπως έτσι νομίζω).

Είχα κληθεί, και από Λάρισα πήγα αυθυμερόν στο Μαργαρίτι, και παρευρέθηκα στην παρουσίαση της μελέτης... Στο χαρούμενο κλίμα που επικρατούσε... πήρα και εγώ τον λόγο στο τέλος, και είπα: Επισημαίνω ότι, όσες δυσκολίες συναντήσαμε μέχρι τώρα, για να πείσουμε το κράτος να αναθέσει και να γίνει αυτή η μελέτη που σήμερα μας παρουσίασε ο μελετητής (Θεοφάνης Γκόφας), άλλες τόσες δυσκολίες θα συναντήσουμε από εδώ και πέρα για να γίνουν πραγματικότητα αυτά τα σχεδιαζόμενα έργα. Ας μην επαναπαυθούμε!

Τώρα χρειάζεται όλοι μας, και η Νομαρχία και εμείς, να πιέσουμε τις αρμόδιες Υπηρεσίες για να χρηματοδοτήσουν και να αναθέσουν την εκτέλεση αυτών των εργασιών. Πολύ φοβάμαι, είπα, μήπως περάσουν άλλα 20 χρόνια ακόμη, για να γίνουν τούτα τα ωραία μας όνειρα πραγματικότητα!. Δεν λέω αυτά για να χαλάσουμε την χαρά που όλοι μας νοιώθουμε τώρα, αλλά για να συνεχίσουμε έντονα τις προσπάθειές μας και να γίνουν το δυνατόν γρηγορότερα τα αναγκαία τούτα έργα στην περιοχή μας!

13. Καθυστέρηση χρηματοδότησης – έναρξη πρώτης φάσης εργασιών.

Για την χρηματοδότηση ενός μεγάλου αναπτυξιακού έργου, προς ανάθεση για εκτέλεση, πρέπει να υπάρχει και αιτιολογημένη έκθεση για την σκοπιμότητα, την οφελιμότητα και την αποδοτικότητα του συγκεκριμένου έργου.

Τώρα έχουμε εγκεκριμένη την μελέτη για το Αρδευτικό Έργο Κάμπου Μαργαριτίου αλλά δεν υπάρχει εγκεκριμένη πίστωση για ανάθεση εκτέλεσης του έργου. Η Οικονομική Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας δεν το προτάσσει για εκτέλεση, με το πρόσχημα ότι δεν υπάρχουν τα αναγκαία χρηματικά ποσά για το έργο. Δεν ζητάει από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, διότι δεν το θεωρεί έργο για προτεραιότητα αρχικά, και μετά, όταν τάχα το ζήτησε δεν έκρινε το Υπουργ. Εθνικής Οικονομίας το έργο Κάμπου Μαργαριτίου ως οικονομικά ωφέλημα και άμεσης ανταποδοτικότητας...

Με ενημερώνουν οι Διευθυντές Γεωλογίας, Γεωργοοικονομικών Μελετών, και Μελετών – Κατασκευών του Υπουργείου Γεωργίας ότι η καθυστέρηση εκτέλεσης του έργου οφείλεται στις οικονομικές Υπηρεσίες του Υπουργ. Γεωργίας και Συντονισμού (Εθνικής Οικονομίας)...

Συνεννοούμαι με τον **Βαγγ. Μπακαγιάννη** να συνεχίζει να κάνει αναφορές στο Υπουργείο ότι η καθυστέρηση έναρξης εργασιών για αξιοποίηση Κάμπου Μαργαριτίου επιδεινώνει την δεινή κατάσταση των κατοίκων εκεί, και γι' αυτό εγκαταλείπουν οι κάτοικοι τα σπίτια τους και μεταναστεύουν στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας, και στο εξωτερικό!...Ο Τόπος μας ερημώνει, ήταν το επιχείρημά μας!!!...

Συνεχίζω τις πιέσεις, στους Διευθυντές του Υπουργείου Γεωργίας να πιέσουν το Υπουργείο Δημοσίων Έργων και Οικονομικών για έγκριση χρηματοδότησης του ζωτικού για τους κατοίκους έργο Μαργαριτίου, πριν ερημώσει εκεί τελείως ο Τόπος!!

Τελικά, με καλούν οι παράγοντες του Υπουργείου Γεωργίας, σε σύσκεψη που θα γίνει με τους αρμόδιους παράγοντες των Υπουργείων Δημοσίων Έργων και Οικονομικών.

Παραβρέθηκα λοιπόν στη σύσκεψη, όπου οι αρμόδιοι “Καλαμαράδες” της Αθήνας εξέφρασαν διάφορους λόγους που δεν προτάσουν την χρηματοδότηση. Μεταξύ των άλλων, είπαν και δύο βασικούς λόγους κατά την άποψή τους. Ότι δεν έχει το κράτος επάρκεια χρηματικών πόρων, για χρηματοδότηση έργων που δεν είναι άμεσης ανταποδοτικότητας, και ότι ούτως ή άλλως αυτό το έργο είναι ασύμφορο – αντικοινωνικό για την Εθνική Οικονομία!...

“Λυπάμαι, είπα, που ακούω από το κράτος των Αθηνών, ότι το αναπτυξιακό έργο στην ακριτική περιοχή της Ελλάδας, στον κάμπο Μαργαριτίου δεν κρίνεται ωφέλημα για το κράτος. Δηλαδή, παραβλέπετε το γεγονός ότι το αναπτυξιακό Αρδευτικό Έργο Κάμπου Μαργαριτίου είναι ζωτικής σημασίας για τις ανθρώπινες κοινωνίες που ζουν στην ακριτική αυτή περιοχή!... Σας λέω λοιπόν ότι το έργο είναι αναγκαίο και ωφέλιμο για την βελτίωση συνθηκών επιβίωσης για να μείνουν οι κάτοικοι στα χωριά τους!!!

Κριτήριο στα αναπτυξιακά έργα στις ακριτικές περιοχές, πρέπει να είναι κυρίως το ανθρωπιστικό όφελος και όχι μόνο το οικονομικό κέρδος στο ταμείο του Γενικού Κράτους. Για τον Κάμπο Μαργαριτίου, κριτήριο πρέπει να είναι η παραμονή και καλυτέρευση επιβίωσης όσων συμπατριωτών μας παραμένουν ακόμη εκεί.

Παραμένουν εκεί ως γενναίοι ακρίτες – εθνικοί φρουροί της Πατρίδας μας! Ναι, φρουροί χωρίς στρατιωτικές στολές... αλλά με όπλο την δύναμη της αγάπης για τον τόπο τους!!!...

Με την μετανάστευση στη Γερμανία και άλλα κράτη, ή την συγκέντρωση των κατοίκων στις μεγαλουπόλεις τα τελευταία χρόνια κοντεύουν να ερημώσουν τα ακριτικά αυτά χωριά μας! Γι' αυτό, η πολιτεία πρέπει χωρίς άλλη καθυστέρηση να μεριμνήσει να γίνουν έγκαιρα, και να λειτουργήσουν, τα αναπτυξιακά έργα στην ακριτική αυτή περιοχή, με τριπλό σκοπό:

- 1) Να βελτιωθούν οι βιοποριστικές συνθήκες όσων ακόμη παραμένουν εκεί και αγωνίζονται σε δύσκολες συνθήκες επιβίωσης.
- 2) Με την βελτίωση των συνθηκών θα ενθαρρυνθούν αρκετοί από τους μετανάστες, ή και αυτοί που έχουν συγκεντρωθεί στα αστικά κέντρα, να ξαναεπιστρέψουν στα χωριά τους και να ξαναζωντανέψουν τα μισοερημωμένα χωριά.
- 3) Θα υπάρξουν κίνητρα κάποιων επενδυτών να επενδύσουν στις περιοχές που θα γίνουν τα αναπτυξιακά έργα και θα συμβάλλουν έτσι στην τοπική οικονομική ανάπτυξη, αλλά και στην Εθνική Οικονομία!!

Είναι λοιπόν Ιερός ο σκοπός και Εθνικό το όφελος από το αναπτυξιακό έργο Κάμπου Μαργαριτίου, αφού Εθνικό είναι το πρόβλημα από την ερήμωση των χωριών της ακριτικής περιοχής Μαργαριτίου Θεσπρωτίας. Έτσι πρέπει να δούμε το Αρδευτικό Έργο Μαργαριτίου και πρέπει το συντομότερο να γίνει η χρηματοδότηση, είτε από Κρατικούς Πόρους, είτε από Ευρωπαϊκά Προγράμματα!!!

Ελλάδα, είπα, δεν είναι μόνο η Αθήνα! Ελλάδα είναι και οι Ακριτικές περιοχές με τους γενναίους εκεί ακρίτες φρουρούς της Ελλάδας. Υπόψη, πως αν ερημώσουν οι ακριτικές περιοχές, τότε θα είναι πιο εύκολο στους ξένους εισβολείς να καταλάβουν τις ακριτικές αυτές περιοχές.

Ναι, αν φύγουν οι ντόπιοι από τα χωριά τους, τότε ούτε η Αθήνα θα είναι ασφαλής σε λίγα χρόνια. Και μη ξεχνάμε πως πρώτοι οι Ηπειρώτες αντιστάθηκαν και πολέμησαν τους Ιταλούς–Αλβανούς το 1940, καθώς και τους Γερμανούς στα χρόνια Κατοχής!!!...

Ναι λοιπόν, Εθνικό είναι το όφελος και Ιερός ο σκοπός του Αρδευτικού Έργου Μαργαριτίου για το Κράτος, και όχι μόνο για οικονομική ανταπόδοση. Είναι για να κρατάμε ζωντανή την ύπαιθρο, και να μην ερημώσουν τα χωριά μας! Ζωντανή επαρχία σημαίνει ζωντανή και Αθήνα, και χωρίς ζωντανές επαρχίες δεν θα έχουμε ούτε ζωντανή Αθήνα!», τους είπα. «Θα προσπαθήσουμε, μου είπαν, μήπως μπορέσουμε να το εντάξουμε σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα...»

Τελικά το ενέταξαν σε Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα. Το Υπουργείο Γεωργίας έκανε τα συμβατικά τεύχη για την εργολαβία, έκανε την Δημοπρασία, και επιλογή των εργολάβων για την πρώτη φάση εργασιών. Εγκατέστησε και τον εργολάβο κατασκευής, και ανέθεσε την επίβλεψη των εργασιών στη Περιφερειακή Διεύθυνση Εγγ. Βελτιώσεων Ηπείρου στα Γιάννενα!

15. Εργολαβία πρώτης φάσης εργασιών.

Το καλοκαίρι του 1998, έγινε πάλι σε πανηγυρικό κλίμα, (όπως με πληροφόρησαν) η εγκατάσταση εργολάβου για έναρξη πρώτης φάσης εργασιών για αποστραγγιστικά και αρδευτικά έργα Μαργαριτίου, με χρηματοδότηση από Ευρωπαϊκά Προγράμματα. Υπενθυμίζω ότι Μελέτη, Συμβατικά Τεύχη, και Δημοπρασία τα είχε κάνει το Υπ. Γεωργίας. Την επίβλεψη των εργασιών την είχε η Περιφέρεια Ηπείρου στα Γιάννενα.

Κύριος ίδε τι είδους επίβλεψη έγινε από τα Γιάννενα!!! Αφού στις εργασίες καλλιέργειας της μεγάλης (χωνεύτρας) Καταβόθρας Ελευθερίου, δεν παραβρέθηκε γεωλόγος για να δώσει επι τόπου τις δέουσες οδηγίες κατά το στάδιο εργασιών... Πάντως, όποιες εργασίες έγιναν στην Καταβόθρα Ελευθερίου, δεν έχουν επιφέρει καμία βελτίωση για την αποχετευτική ικανότητα της Καταβόθρας.

Έγιναν λοιπόν με την πρώτη εργολαβία, εργασίες στην Καταβόθρα Ελευθερίου, δρόμοι, και αποστραγγιστικές τάφροι στον Κάμπο Ελευθερίου – Μαργαριτίου... Ο κάμπος δεν καλλιεργείται από το 1998 και ούτε βόσκουν ζώα έκτοτε...

16. Παρέμβασή μου επειδή καθυστέρησε η χρηματοδότηση για τη 2^η φάση εργασιών, προς ολοκλήρωση του έργου!!!...

Μετά τις Περιφερειακές και Δημοτικές Εκλογές το 1998, με τον Νόμο περί Αποκεντρώσεων, οι αρμοδιότητες για χρηματοδοτήσεις μελετών και κατασκευών αναπτυξιακών έργων στις περιφέρειες, έχουν μεταβιβαστεί τους Περιφερειάρχες...

Τον Ιούνιο 2003 μου τηλεφώνησε στην Λάρισα ο Πρόεδρος του Νομαρχιακού συμβουλίου Ν. Θεσπρωτίας (Γιώργος Κάτσινος) να παραβρεθώ στο Περιφερειακό Διανομαρχιακό Συμβούλιο Ηπείρου που θα γίνει στη Νομαρχία Θεσπρωτίας με την παρουσία του Περιφερειάρχη κ. Παύλου Παπαδόπουλου. Θα γινόταν η ανακοίνωση κατανομής χρηματοδοτήσεων για τα σχεδιαζόμενα αναπτυξιακά έργα στους Νομούς Ηπείρου. Στη συνέχεια για τον ίδιο σκοπό με κάλεσε και ο Δήμαρχος Μαργαριτίου κ. Ι. Λώλος. Έτσι, στις 25 Ιουνίου 2003 παραβρέθηκα στο Συμβούλιο αυτό ως συνοδευόντας τον Δήμαρχο Μαργαριτίου Ι. Λώλο μαζί με τον **Βαγγέλη Μπακαγιάννη** και τον Βαγγέλη Τσάνη.

Ο Δήμαρχος Μαργαριτίου ζητούσε επι σειρά ετών από την Περιφέρεια Ηπείρου την χρηματοδότηση και Δημοπρασία της δεύτερης φάσης εργασιών, για να ολοκληρωθεί το ημιτελές έργο στον Κάμπο Μαργαριτίου. Στο συμβούλιο τούτο ανέμενε ο Δήμαρχος ότι ο Περιφερειάρχης θα ανακοίνωνε επιτέλους την ένταξη σε Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για χρηματοδότηση προς ολοκλήρωση του αρδευτικού έργου Μαργαριτίου.

Ο Περιφερειάρχης δεν ανακοίνωσε ένταξη για τον Κάμπο Μαργαριτίου, και ο Δήμαρχος ζήτησε τον λόγο, κι έκανε πάλι έκκληση προφορική στον Περιφερειάρχη να χρηματοδοτήσει για ολοκλήρωση το ημιτελές έργο Κάμπου Μαργαριτίου, που είναι ζωτικό για την περιοχή!

Οι δικαιολογίες του περιφερειάρχη ήταν αβάσιμες, ότι τάχα δεν το εγκρίνει τούτο το Υπουργείο Οικονομικών και η Ε.Ο.Κ..., και ότι δεν κρίνεται ωφέλημα, δεν έχει σκοπιμότητα και ότι απαγορεύει αρδευτικές γεωτρήσεις η Ε.Ο.Κ. όπου υπάρχουν υδρευτικά έργα...

Τότε ο Δήμαρχος Ι. Λώλος, ζήτησε από τον Περιφερειάρχη να ακούσει για λίγο τον παρευρισκόμενο εδώ γεωλόγο του Υπουργείου Γεωργίας Μάρ. Θάνο, που είναι γνώστης και πλέον αρμόδιος για τα θέματα αυτά!

Παίρνοντας το λόγο είπα στον Περιφερειάρχη ότι τον πληροφορούν λάθος οι αρμόδιοι υπάλληλοι στην περιφέρεια, και του εξέθεσα αναλυτικά τις απόψεις μου. Του εξήγησα, ότι οι λόγοι που επικαλείται η Περιφέρεια είναι αβάσιμοι, και δεν ισχύουν για το συγκεκριμένο έργο Κάμπου Μαργαριτίου. Διότι ούτε το Υπουργείο Οικονομικών, ούτε η Ε.Ο.Κ. έχουν αντιρρήσεις για την ολοκλήρωση του έργου.

Είμαι πρόθυμος να εξηγήσω με την παρουσία σας, στους υπαλλήλους της

Περιφέρειας, αν αγνοούν τις ισχύουσες διατάξεις για την επιλεξιμότητα του έργου, και για τα περιοριστικά μέτρα προστασίας των υπόγειων υδάτων, αφού, ως Γεωλόγος του Υπουργείου Γεωργίας, είμαι ο πρώτος που τα έχω εισηγηθεί και ισχύουν στην Ελλάδα. Την δική μας εισηγήση (της Ελλάδας) έχει δεχθεί και η ΕΟΚ και την έκανε οδηγία για όλα τα κράτη – μέλη της ΕΟΚ, του είπα.

Έμεινε άναυδος ο Περιφερειάρχης..., και έδειξε ότι πείστηκε πως τον έχουν πληροφορήσει λάθος οι υπάλληλοι στην Περιφέρεια...

Αύριο, είπε, θα σε καλέσω να έρθεις – αύριο ή μεθαύριο – στα Γιάννενα για να εξηγήσεις αυτά και στους δικούς μου αρμόδιους... Ναι, θα έρθουμε και εμείς με τον Δήμαρχο του είπε ο Νομάρχης (Ηλ. Λιάκος).

Δεν μας κάλεσε ο Περιφερειάρχης... Έφυγα για την Λάρισα. Μετά από 20 μέρες μου τηλεφώνησε ο Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Ηλ. Λιάκος και με παρακάλεσε... όσα είπα στο συμβούλιο να του τα γράψω σε μία αναφορά ή έκθεση..., για να τα έχει σαν βασικό επιχείρημα στις επίμονες οχλήσεις προς τον Περιφερειάρχη και το Υπουργείο για χρηματοδότηση του Έργου, είπε.

Έγραψα τις Παρατηρήσεις και Επιστημόσεις μου (Ιούλιος 2003...). Τούτες τις επιστημόσεις, με ειδική προσωπική επιστολή προς τον Νομάρχη Θεσπρωτίας, πήγα και τις έδωσα ιδιόχειρα στον ίδιο τον Νομάρχη Ηλ. Λιάκο. Στην επιστολή προς τον Νομάρχη, μεταξύ των άλλων, του έγραφα: «Οι κάτοικοι είναι αγανακτισμένοι και εξοργισμένοι με την αδιαφορία και ανευθυνότητα κάποιων αρμόδιων... Γι' αυτό συζητούν οι κάτοικοι για διαμαρτυρίες με κλείσιμο δρόμων και άλλα δυναμικά μέσα!

Κάποιοι συζητούν και για τιμωρία των υπευθύνων. Αν φταίνε υπάλληλοι στην Νομαρχία ζητάμε από τον Νομάρχη να τιμωρήσει τους υπαλλήλους. Αν φταίει ο Νομάρχης ζητάμε την αλλαγή του Νομάρχη. Αν φταίνε υπάλληλοι στην Περιφέρεια Ηπείρου, ζητάμε από τον Περιφερειάρχη να τιμωρήσει τους υπαλλήλους στην Περιφέρεια. Αν όμως μας φταίει ο Περιφερειάρχης, τότε ζητάμε από την Κυβέρνηση να αλλάξει τον Περιφερειάρχη! Κι αν όμως μας φταίει η Κυβέρνηση, τότε αλλάζουμε Κυβέρνηση!!!»

Τις Παρατηρήσεις και Επιστημόσεις μου αυτές, για την αδικαιολόγητη άρνηση της Περιφέρειας να χρηματοδοτήσει για ολοκλήρωση του Αρδευτικού Έργου Μαργαριτίου, τις ανέπτυξα και στο Δημοτικό Συμβούλιο Μαργαριτίου, που προς τούτο συγκάλεσε ο Δήμαρχος κ. Ι. Λώλος.

Έγραψα στις επιστημόσεις μου, και εξήγησα σε όλους, Περιφερειακό Διανομαρχιακό Συμβούλιο Ηπείρου, Περιφερειάρχη Ηπείρου, Νομάρχη Θεσπρωτίας, Δημοτικό Συμβούλιο Μαργαριτίου και σε παράγοντες του Υπουρ. Γεωργίας, πως δεν απαιτείται να κάνει η Περιφέρεια Ηπείρου νέα αιτιολόγηση για την σκοπιμότητα, την οφελιμότητα και την συμβατότητα για ολοκλήρωση του Έργου. Αυτά έχουν γίνει ήδη από το Υπουργείο Γεωργίας και έχουν εγκριθεί από Υπουργείο Οικονομικών και την Ε.Ο.Κ. και γι' αυτό έχει χρηματοδοτηθεί το έργο από την Ε.Ο.Κ.

«Τώρα, αν δεν ολοκληρώσουμε το Έργο, μας περιμένει τιμωρία από την ΕΟΚ με επιστροφή των χρηματικών πόρων που δαπανήθηκαν, και που δεν κάναμε λειτουργήσιμο το όλο Έργο!... Γι' αυτό οι προφάσεις της Περιφέρειας είναι αβάσιμες, η δε αδιαφορία τους είναι αδικαιολόγητη και επιζήμια για τον τόπο μας και για το κράτος!!!...», τους είπα.

Έμαθα αργότερα, ότι ο Νομάρχης με την επιστολή μου και τις επισημάνσεις μου πήγε στην Αθήνα στον Υπουργό Αλέκο Παπαδόπουλο. Ο Αλέκος Παπαδόπουλος με τον Νομάρχη και την επιστολή μου πήγαν στον Πρωθυπουργό Κ. Σημίτη. Ο Πρωθυπουργός έδωσε αμέσως εντολή στον υφυπουργό Πάχτα και ενέταξε πάραυτα για χρηματοδότηση με Κρατικούς Πόρους την ολοκλήρωση του αναπτυξιακού έργου Κάμπου Μαργαριτίου. (Η προθεσμία για Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα είχε ήδη περάσει, και θα καθυστερούσε πάρα πολύ για ένταξη σε νέα προγράμματα τον άλλο χρόνο).

Την άλλη μέρα ο Πρωθυπουργός έδωσε και τον Περιφερειάρχη Ηπείρου!!! Συνεχίστηκαν έτσι οι εργασίες για ολοκλήρωση του Αρδευτικού Έργου Μαργαριτίου.

Τον Μάιο 2005, στη Ηγουμενίτσα (Κέντρο Ακρόπολις) ο Δήμαρχος Ι. Λώλος έδωσε στον βουλευτή Αντ. Μπέζα την προαναφερομένη επιστολή Μάρκου Θάνου προς τον Νομάρχη Θεσπρωτίας..., με τις επισημάνσεις για το Αρδευτικό έργο Μαργαριτίου. Στη συνάντηση αυτή ήμασταν ο βουλευτής Αντ. Μπέζας, ο Δήμαρχος Ι. Λώλος, ο **Βαγγέλης Μπακαγιάννης** και εγώ... Συζητήθηκαν κι άλλα πολλά αναπτυξιακά έργα Δήμου Μαργαριτίου.

Έτσι, τελείωσε η κατασκευή του Αρδευτικού Έργου Κάμπου Μαργαριτίου. Όμως το έργο δεν λειτουργεί, και ο Κάμπος δεν καλλιεργείται ακόμη (1998 έως και σήμερα 2019). Αιτία, επειδή δεν έγινε ακόμη ο Αναδασμός. Και εδώ την ευθύνη την έχουν οι υπηρεσίες της Περιφέρειας Ηπείρου στα Γιάννενα.

Τώρα άρχισε νέος αγώνας, να πιέσουμε τον Περιφερειάρχη Ηπείρου και τον Αντιπεριφερειάρχη Θεσπρωτίας, να γίνει το γρηγορότερο ο Αναδασμός..., για να καλλιεργηθεί ο Κάμπος!... Σε τούτον τον αγώνα που κάναμε για τον Αναδασμό, πρωτοστατούσε τώρα ο **Ηλίας Κάλλης**..., πρόεδρος της Αδελφότητας Ξενιτεμένων Δήμου Μαργαριτίου και Διευθυντής της εφημερίδας της αδελφότητας «ΤΑ ΝΕΑ ΤΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟΥ»!!!...

Επιτέλους, τον περασμένο Μάρτιο 2019, άρχισαν οι εργασίες επιτροπών για τον Αναδασμό. Έχουν γίνει εκατοντάδες ενστάσεις..., και σήμερα Ιούλιο 2019..., ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί ο Αναδασμός.

Ελπίζω να τελειώσει γρήγορα και ο Αναδασμός, για να λειτουργήσει το Αρδευτικό Έργο Κάμπου Μαργαριτίου, και να καλλιεργηθεί ο Κάμπος!!!...Ναι, να ξαναζωντανέψει ο μισοπεθαμένος Κάμπος Ελευθερίου – Μαργαριτίου, ώστε να δώσει πάλι ζωή στα μισοερημωμένα χωριά μας!!!...

17. Μερικές επισημάνσεις για το Αρδευτικό Έργο Μαργαριτίου.

1). Από το Αύγουστο 1996 ήμουν συνταξιούχος.

Το 1998 ζήτησα στο Υπουργείο Γεωργίας να δω στοιχεία της μελέτης για το Αρδευτικό Έργο Μαργαριτίου και κυρίως τα στοιχεία των γενομένων δοκιμαστικών αντλήσεων από τις κατασκευασμένες αρδευτικές υδρογεωτρήσεις. Δεν υπήρξαν στοιχεία αντλήσεων ούτε μέσα στα τεύχη της μελέτης, ούτε σε άλλο μέρος στο Υπουργείο. Η μία Διεύθυνση, έλεγε ότι θα είναι στην άλλη Διεύθυνση...

2). Όταν πήγα στην Περιφέρεια Ηπείρου να δω τα στοιχεία από τις αντλήσεις, δεν τις είχε το αρμόδιο τμήμα Γεωλογίας, και μου είπαν ότι πιθανόν να βρίσκονται στην διεύθυνση μελετών και κατασκευών που είχαν και την επίβλεψη της κατασκευής του έργου. Ούτε από εκεί μπόρεσα να δω τα στοιχεία αντλήσεων...

3). Ήθελα να δω τις παροχές, τις ώρες άντλησης, την πτώση στάθμης κατά την άντληση και επαναφορά της στάθμης... στις δοκιμαστικές αντλήσεις, για να έχω μια γνώμη πώς εκτιμήθηκαν οι εκμεταλλεύσιμες παροχές... και η επάρκεια των υδατικών πόρων για την άρδευση στη περιοχή.

4). Θέλω λοιπόν να επισημάνω ότι, στη περίπτωση που δεν επαρκέσουν οι τοπικοί υδατικοί πόροι για την άρδευση του Κάμπου Μαργαριτίου, να γίνει προσπάθεια μεταφοράς νερού από τις πηγές Γκάμιλη Καρώνης, ή από την Αχαιρουσία Λίμνη κοντά στο Μεσοπόταμο!..., ή έστω από Αχέροντα ποταμό!!!...

Ιούλιος 2019

Μάρκος Θάνος

Συνταξιούχος Υδρογεωλόγος

Υπουρ. Γεωργίας. Διευθυντή Α'

Επιτρέπεται η μερική ή η ολική αναδημοσίευση της εργασίας μόνο μετά από αναφορά της ιστοσελίδας και του συγγραφέα.

Αναδημοσίευση: Θωμάς Στ. Γκίνης Ιανουάριος 2020